

значення мають норми Кримінального процесуального кодексу [5, с. 39; 7, с. 23]. Зокрема, чинний КПК України у Главі 21 «Негласні слідчі (розшукові) дії» містить статтю 275 «Використання конфіденційного співробітництва», що є нововведенням для вітчизняного кримінального процесу [3, с. 126; 6, с. 43]. Зокрема, чинний КПК України закріплює, що під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій [4, с. 126]. Такий підхід, за нашим переконанням, свідчить про суттєво нові підходи щодо сучасного стану правового регулювання залучення громадян до конфіденційного співробітництва з органами внутрішніх справ.

Аналіз наведених положень чинного законодавства свідчить, що існуючий стан правового регулювання залучення громадян до конфіденційного співробітництва з органами внутрішніх справ, хоча і здається, на перший погляд, достатньо повним, але при ретельному ознайомленні виявляється таким, що потребує вдосконалення з урахуванням міжгалузевих зв'язків, кореляції понять та визначень, особливостей організації і тактики конфіденційного співробітництва. Це, на наш погляд, буде сприяти забезпеченню вирішення завдань, які стоять перед правоохоронними органами щодо своєчасного попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс] : закон України від 28. 06. 1996 р. № 254к/96-ВР із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 04. 07. 2013 р. № 2952-17. - Електрон. дан. (1 файл). - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. - Назва з екрана.

2. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 18. 02. 1992 р. № 2135-XII із змін., внес. згідно із Законами України : за станом на 04. 07. 2013 р. № 3412-17. - Електрон. дан. (1 файл). - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. - Назва з екрана.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13. 04. 2012 р. № 4651-VI : за станом на 04. 07. 2013 р. - К. : Алерта, 2013. - 304 с.

4. Албул С.В. Кримінальний процес: навч.-метод. посібник / С.В. Албул, С.Л. Деревянкін, О.Б. Пойзнер, О.В. Поліщук - Одеса: ОДУВС, 2014. - 266 с.

5. Албул С.В. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України: науковий проект / С.В. Албул, О.Є. Користін. - Одеса: ОДУВС, 2015. - 20 с.

6. Албул С.В. Протидія кримінальним правопорушенням підрозділами карного розшуку МВС України: навчальний посібник / С.В. Албул, Т.С. Демедюк, О.Є. Користін, В.Ф. Паскал. - Одеса: ОДУВС, 2015. - 354 с.

7. Тарасенко В.Є., Тарасенко Р.В. Інститут конфіденційного співробітництва в оперативно-розшуковому праві: Монографія. - Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2009. - 176 с.

8. Усенко В.Ф., Некрасов В.А., Мацюк В.Я. Використання конфіденційної допомоги громадян у боротьбі зі злочинами: Монографія. - К.: КНТ, 2007. - 204 с.

Домніцак Р.В.,

Заступник начальника-начальник

кримінальної міліції

ГУМВС України у Львівській області

полковник міліції

Надійшла до редакції: 12.09.2015

УДК 343.98

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ПИТАННЯХ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ БЕЗ ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Домніцак В.В., Пашаєв А.З.о.

В статті у відповідності до чинного українського та іноземного законодавством розглядається питання щодо правомірності застосування поліцейським вогнепальної зброї без попередження.

Ключові слова: вогнепальна зброя, застосування вогнепальної зброї без попередження, поліцейський, працівник сил правопорядку.

В статье в соответствии с действующим украинским и иностранного законодательством рассматривается вопрос о правомерности применения полицейским огнестрельного оружия без предупреждения.

Ключевые слова: огнестрельное оружие, применение огнестрельного оружия без предупреждения, полицейский, работник сил правопорядка.

The article in accordance with the current Ukrainian and foreign legislation addresses the issue about the legality of the use of police firearms without notice. Key words: firearms, use of firearms without warning, police, worker security forces.

По-перше, кризові процеси, що відбуваються в соціально-економічній та політичній сфері України, призвели до ускладнення криміногенної ситуації; корумпованості державних органів; зміни структури злочинності; виникнення нових форм і способів вчинення кримінальних правопорушень; протидії правоохоронним органам з боку озброєних злочинців та організованих злочинних груп. Реформування системи органів, які здійснюють правоохоронну діяльність в Україні, підтверджується тривалим пошуком оптимальної моделі правоохоронної системи та її нормативно-правовим забезпеченням. Діяльність поліцейських відіграє життєво важливу роль у захисті права на життя, свободу та особисту недоторканність, гарантованих Загальною декларацією прав людини [1] і закріплених в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права [2]. По-друге, актуальність підтверджується тим, що військова і терористична загроза, що нині нависла над Україною - є викликом правоохоронній системі України, плідне нормативно-правове регулювання правоохоронної діяльності в питаннях застосування заходів примусу та вогнепальної зброї може оптимізувати проведення антитерористичної операції в Донецькій і

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**

Луганській областях та відіграти важливу роль у забезпеченні громадської безпеки на всій території України.

Метою статті є проведення порівняльно-правового аналізу законодавства України та іноземних держав у галузі застосування поліцейським вогнепальної зброї без попередження.

Вивчення питання щодо правил застосування вогнепальної зброї поліцією можливо різними способами, але в першу чергу слід ознайомитися з документами Організації Об'єднаних Націй (далі за текстом - ООН), а саме з Кодексом поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку [3] та Основними принципами застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку [4].

Відповідно до ст. 3 Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: «Службовці органів правопорядку можуть застосовувати силу тільки у разі суворой необхідності і в обсязі, необхідному для виконання їх обов'язків. Застосування вогнепальної зброї вважається крайнім заходом. Загалом, вогнепальна зброя не повинна застосовуватися, за винятком випадків, коли підозрюваний порушник чинить збройний опір або іншим чином ставить під загрозу життя інших і менш крайні заходи є недостатніми для приборкання або затримання підозрюваного порушника. У кожному випадку застосування вогнепальної зброї повинен подаватися звіт до компетентного органу» [3]. Згідно ст. 4 Основних принципів застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку: «Службовці органів правопорядку при виконанні своїх обов'язків можуть застосовувати силу і вогнепальну зброю тільки тоді, коли інші засоби є неефективними або не мають жодних шансів на досягнення бажаного результату. Щоразу, коли законне застосування сили і вогнепальної зброї неминуче, службовці органів правопорядку повинні: виявляти стриманість у такому застосуванні і діяти пропорційно до серйозності порушення і законної мети, яку вони прагнуть досягнути; мінімізувати шкоду і травмування та поважати, та охороняти людське життя; забезпечувати надання медичної та іншої допомоги будь-яким пораненим або потерпілим особам в найкоротші терміни. Службовці органів правопорядку не повинні застосовувати вогнепальну зброю проти людей, за винятком самозахисту або захисту інших осіб від неминучої загрози смерті або серйозного травмування, для запобігання вчиненню особливо серйозного злочину, пов'язаного з серйозною загрозою життю, для арешту особи, яка становить таку загрозу та чинить опір їх наказам, або для запобігання їй втечі, і тільки тоді, коли менш рішучі заходи недостатні для досягнення цих цілей. За будь-яких обставин умисне застосування сили, що має смертельний наслідок, допустиме лише тоді, коли цього абсолютно неможливо уникнути з метою захисту життя» [4]. Нормативно-правові акти прийняті ООН регулюють загальні питання про застосування вогнепальної зброї, тобто вони дають так звані загальні принципи.

Розглянемо законодавство окремих держав. Почнемо з законодавства України. Поліція під час виконання повноважень визначених Законом України «Про Національну поліцію» [5], уповноважена застосовувати вогнепальну зброю. Застосування вогнепальної зброї є найбільш суворим заходом примусу. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою запобігання особі такої шкоди, яка є необхідною і достатньою в такій обстановці, для негайного відвер-

нення чи припинення збройного нападу. Відповідно до ч. 6 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію»: застосування вогнепальної зброї без попередження допускається:

- при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї;

- у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей;

- якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу;

- якщо особа чинить збройний опір;

- для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю.

Як ми бачимо, Закон України «Про Національну поліцію» містить наступну дефініцію «Застосування вогнепальної зброї без попередження» якого не було раніше в нашому законодавстві у зв'язку з цим зробимо ретроспективний аналіз вітчизняного законодавства та згадаємо норму Закону України «Про міліцію» [6], а саме ст. 15-1 «Гарантії особистої безпеки озброєного працівника міліції»: працівник міліції має право оголосити вогнепальну зброю і привести її у готовність, якщо вважає, що в обстановці, яка склалася, можуть виникнути підстави для її застосування. При затриманні злочинців чи правопорушників або осіб, яких працівник міліції запідозрив у скоєнні злочинів чи правопорушень, а також при перевірці документів у підозрілих осіб, працівник міліції може привести у готовність вогнепальну зброю, що є попередженням про можливість її застосування. Спроба особи, яку затримує працівник міліції із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши при цьому визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї, дають працівникові міліції право застосувати вогнепальну зброю.

Відповідно до ч. 7 ст. 34 Закону Грузії «Про поліцію» [7]: застосування вогнепальної зброї без попередження допускається:

- при збройному нападі, а також при несподіваному нападі із застосуванням бойової техніки, будь-яких транспортних або механічних засобів;

- під час втечі особи, затриманої або заарештованої, за наявними у поліцейського попередніми даними, за вчинення особливо тяжкого злочину із застосуванням транспортного засобу;

- при вчиненні особою збройного опору;

- для подачі сигналу тривоги або виклику допоміжних сил;

- для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю;

- для умиротворення тварини зі смертельними ушкодженнями або смертельними каліцтвами, коли очевидна неможливість вирішення проблеми іншим чином.

Відповідно до ч. 4 ст. 27 Закону Азербайджанської Республіки «Про поліцію» [8]: в разі раптового, тобто несподіваного нападу, а також при здійсненні нападу із застосуванням вогнепальної зброї, використанням механічних транспортних засобів, які становлять небезпеку, при нападі хижих, диких або інших тварин, співробітник поліції може застосовувати вогнепальну зброю без попередження.

Провівши аналіз ми дізналися про те, що питання застосування вогнепальної зброї без попередження регулюється по-різному, в Україні, Грузії та Республіці Азербайджан - це питання врегульовано майже нарівні поліцейському допускається застосування вогнепальної зброї без попередження при наявності певних умов передбачених законом.

Співробітник органів внутрішніх справ Республіки Білорусії має право привести зброю у готовність до стрільби, якщо вважає, що в обстановці, що склалася не виключена можливість його застосування або використання (ст. 29 Закону Республіки Білорусії «Про органи внутрішніх справ» [9]).

Відповідно до ст. 66 Закону «Про завдання і повноваження Баварської державної поліції» [10, с. 59]: «Вогнепальна зброя застосовується проти людей лише для того, щоб зробити їх нездатними до нападу чи до втечі. Постріл, який з достовірністю, що межує з упевненістю, завдасть смертельного поранення, до пускається лише тоді, коли він є єдиним засобом для відвернення наявної загрози завдання тяжкої шкоди особистій недоторканності особи».

Закон Королівства Бельгії «Про діяльність поліції» [10, с. 113] регулює питання застосування зброї у ст. 38: «Застосування здійснюється тільки після попередження голосом або будь-яким іншим наявним засобом, у т.ч. попереджувальним пострілом, за винятком випадків, коли через таке попередження застосування зброї може виявитися безрезультатним».

Статтею 57 Закону Чеської Республіки «Про поліцію» [10, с. 429] - поліцейські зобов'язані після застосування зброї, під час якого особу було поранено, поліцейський повинен негайно, як тільки це дозволять обставини, надати пораненій особі першу допомогу та забезпечити лікарське обстеження. Далі він повинен вжити невідкладних заходів або вчинити інші дії, щоб можна було належно пояснити правомірність застосування зброї.

Законом Республіки Словенія «Про поліцію» [10, с. 547] встановлено наступну правову норму (ст. 52) перед застосуванням вогнепальної зброї поліцейський повинен, якщо це дозволяють обставини, попередити особу, проти якої він збирається застосувати вогнепальну зброю, закликком: «Стій, поліція, стрілятиму!» та попереджувальним пострілом.

В Республіці Білорусь, Бельгії, Словенії, Федеральній землі Баварія, Чехії - законодавець робить акцент на попередженні про застосування вогнепальної зброї при будь-якій ситуації, але все таки є відсилання на те, що в обстановці, що склалася не виключена можливість його застосування або якщо це дозволяють обставини, попередити особу.

Висновки: По-перше, провівши порівняльно-правовий аналіз вітчизняного законодавства з законодавством Азербайджану, Бельгії, Білорусії, Грузії, Словенії, Федеральній землі Баварія, Чехії та нормативно-правовими актами прийнятими ООН - вважаємо, що наявність у нашому законодавстві правової норми щодо застосування поліцейським вогнепальної зброї без попередження у передбачених законом випадках є дієвим, своєчасним та адекватним засобом забезпечення прав і свобод людини і громадянина у непростий для сучасного українського суспільства час. Важливим є принцип того що поліцейський, за законом, уповноважений застосувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною і достатньою в конкретній жит-

тєвій ситуації. Це означає, що необхідно стріляти, щоби зупинити, але не стріляти, для того щоб вбити. По-друге, стріляти без попередження поліцейські отримують право, лише за крайньої необхідності, зокрема при відсутності можливості попередити і при реальному посяганні на життя людини. Це світова практика та міжнародний досвід. Це не нова норма, в нашому законодавстві ми її розширюємо та конкретизуємо. МВС України удосконалює бойову та службову підготовку поліцейських і проводить спеціальні тренінги, щоб виключити неправомірне застосування вогнепальної зброї.

Література

1. Загальна декларація прав людини 1948 року // Офіційний вісник України. - 2008. - № 93. - Ст. 89.
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року // Електронний документ. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 року № 34/169 // Електронний документ. Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_282.
4. Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку від 7 вересня 1990 року // Електронний документ. Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_334.
5. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. - 2015. - № 40-41. - Ст. 379.
6. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 року № 5656-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 4. - Ст. 20. (втратив чинність).
7. О полиции: Закон Грузии от 4 октября 2013 года № 1444-Ic (аутентичный перевод) // Электронной документ. Режим доступа: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/2047533>.
8. О полиции: Закон Азербайджанской Республики от 28 октября 1999 года № 727-ІГ (аутентичный перевод) // Электронной документ. Режим доступа: <http://www.mia.gov.az/index.php?ru/content/29346>.
9. Об органах внутренних дел Республики Беларусь: Закон Республики Беларусь от 17 июля 2007 года № 263-3 // Электронной документ. Режим доступа: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=h10700263>.
10. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / За заг. редакцією О.А. Банчука. - К.: Москаленко О.М., 2013. - 588 с.

Домніцак В.В.,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри спеціальної фізичної підготовки ОДУВС;

Пашаєв А.З.о.,

інструктор групи з БСП ОМВФ ДКВС України в Одеській області, викладач за сумісництвом кафедри спеціальної фізичної підготовки ОДУВС.

Надійшла до редакції: 16.09.2015